

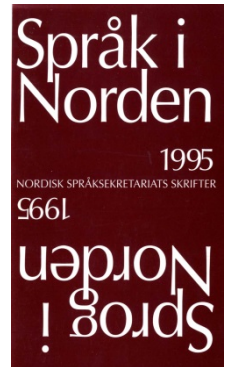
Sprog i Norden

Titel: GISP! Og GAB! I Norden. Om nogle rodord i tegneserier

Forfatter: Else Bojsen

Kilde: Sprog i Norden, 1995, s. 41-58

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Nordisk språksekretariat

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

GISP! og GAB! i Norden

Om nogle rodord i tegneserier

Af Else Bojsen

Et ordklasseproblem

De ord der her skal behandles, repræsenterer en særlig sprogbrug som er karakteristisk for tegneserier. Det drejer sig om brugen af ord som

bank, bjæf, blink, brems, brøl, dryp, dunk, fnis, gab, gisp, glip, gnav, hak, host, hug, hulk, hvin, klap, klip, klynk, knas, krads, kvidr, pib, prik, prust, pust, ring, riv, rutsj, ryk, skrab, skrig, slik, snit, snork, snubl, snus, snøft, spark, spyt, stamp, støn, suk, tramp, vrinsk

Alle disse ord er verbalrødder, og de fleste af dem findes opført som substantiver i Retskrivningsordbogen. I tegneserierne optræder de ofte med et udråbstegn bagefter, og en del af dem er tillige sat i parentes: (*Fnis!*), (*Gab!*), (*Hulk!*). Det særlige ved tegneseriernes brug af sådanne ord består i at de optræder alene som selvstændige meningshelheder. De udgør selv hele meningen og kan derfor betegnes etfeltshelheder (jf. Paul Diderichsen: *Elementær Dansk Grammatik* (1957), § 107). For en sprogbeskriver er de irriterende bl.a. derved at man ikke umiddelbart kan se hvilken ordklasse de tilhører. Efter deres form at dømmes kan de i dansk være enten verber i imperativ eller substantiver dannet af verber. Efter deres fremtrædelsesform som etfeltshelheder kan de opfattes som interjektioner (på dansk *udråbsord*). Men ingen af mulighederne passer helt på tegneseriernes brug af disse ord.

Jeg har kaldt dem *rodord* fordi jeg ikke kan finde ud af hvilken ordklasse de tilhører. Man kunne også kalde dem *stammeord*, men jeg er endnu ikke stødt på sammensatte eller afledte ord inden for typen.

Også i almensproget

Nu er det måske ikke så vigtigt at få placeret disse tegneserieord i en bestemt ordklasse. Eller overhovedet at beskæftige sig med fænomenet. Hvis det altså ikke lige var fordi denne ordtype er vandret ind i almensproget, nærmere betegnet det lidt jargonprægede dagligsprog, både mundtligt og skriftligt, fx i den lettere journalistik. I almensproget bruges ord af denne type som udråbsord på linje med fx *ak*, *pyh*, *uha* og *øv*. Børn lærer ordene *gispe* og *suk* før de aner hvad det er at gispe og at sukke. Det ser endda ud til at tegneserieordene er mønster for nydannelser: Repertoiret er ikke begrænset til *suk* og *hulk* og den slags, men kan udvides efter behov. For eksempel har jeg set og hørt en norsk tv-værtinde introducere en rigtig dejlig popstjerne med slutordet "*Smelt!*", hvorefter hun sank sammen og smeltede hen i studiesofaen. At tegneseriernes rodord er vandret ind som udråbsord i almensproget, er en god grund til at undersøge dem nærmere på selve åstedet. Jeg har derfor studeret forekomsten af rodord i tegneserier, og det er dette grundmateriale der skal fremlægges her.

Materialet

Brugen af rodord findes ikke blot i danske tegneserier, men også i norske, svenske og islandske. Ja, faktisk blev jeg og andre fra sprognævnene gjort opmærksom på typen på et kursus i moderne islandsk i maj 1990 af vores lærer Halldór Ármann Sigurðsson. Det islandske eksempel var *Skæll* (af *skæla* 'hulke'), som forekom i tegneserien Andrés Önd.

Som primært studiemateriale har jeg valgt Walt Disneys *Anders And og Co.*, dels fordi det er den tegneserie jeg kender bedst, dels fordi den nok har været den mest udbredte, og endelig fordi den også findes på islandsk, norsk og svensk. Jeg har altså lagt hovedvægten på Anders And-tegneserierne med inddragelse i et vist mindre omfang af *Andrés Önd*, *Donald Duck* og *Kalle Anka*. Jeg har simpelthen excerperet i de tegneseriehæfter jeg har haft til rådighed, og da de for størstepartens vedkommende hidrører fra min families private samlinger, er der en pæn spredning over de sidste 4-5 årtier: halvtredserne, tresserne, halvfjerdserne og firserne, suppleret med nyindkøb for 1994 (heriblandt et tysk Anders And-hæfte).

Nogle bemærkninger om genren

Der er lige et par ting man skal holde sig for øje når man beskæftiger sig med denne genre. For Anders And gælder det at tegnefilmen kom før tegneserien. Man kan sige at tegneserien er en slags frossen film, uden lydspor og uden bevægelse. Hvert billede i tegneserien skal udtrykke det som filmteknikken har et utal af forskellige billeder og et lydspor til at udtrykke. Det gælder tale, mimik, gestus, bevægelser, lydeffekter, lydstyrke, tempo og tidsforhold, som alt sammen er henvist til grafisk fremstilling i tegneserierne. Rodordene indgår i et sæt af grafiske virkemidler, som kompenserer for tegneseriens mangel på lyd og bevægelser (animationen). De øvrige grafiske virkemidler er jo dels de tegnede billeder og den skrevne tekst, dels anvendelse af taleboblere, så man kan se hvem der taler, bevægelsesstreger, fartstriber, fartskyer, stor skrift til angivelse af voldsom lyd osv.

Man må også huske på at Anders And er skrevet for børn.

Desuden må man være opmærksom på at tegneserier af denne type hører til den dramatiske genre snarere end til den episke; handlingen føres hovedsagelig frem gennem dialogen ved hjælp af replikker og aktion. Der er altså ikke tale om en historie med illustrationer eller om en billedbog med tekst sådan som vi kender dem traditionelt.

Og endelig er det vigtigt at huske på at tegneserien Anders And er skabt på amerikansk. Man må nok regne med at de genre-mæssige konventioner der er udviklet på amerikansk grund, både grafisk og sprogligt, er overtaget af oversættere og tegneserieforfattere og -tegnere i andre sprogsamfund. Jeg ved ikke om der findes en poetik for tegneseriedigtningen, så indtil videre tager jeg det forhåndenværende materiale på ordet samtidig med at jeg inderst inde godt ved at man ikke kan forvente nogen fast regelstruktur som bliver fulgt med streng konsekvens.

Rodord som etfeltshelheder i tegneserier

I det følgende skal det vises hvordan rodordene indgår i det sæt af grafiske virkemidler som kompenserer for tegneseriens mangel på lyd og bevægelser, og derefter hvad deres genre-mæssige funktion består i.

Forekomst i talebobler

Rodordene forekommer dels i talebobler, dels anbragt rundt omkring på billedet. I taleboblerne forekommer rodordene enten i tilknytning til en replik eller selvstændigt i egen taleboble. Når de optræder i talebobler, er de ofte sat i parentes. Følgende rodord i mit materiale kan optræde i talebobler (jf. figur 1-4):

Dansk: *bjæf, fnis, gab, gisp, gnask, hik, host, hulk, hvin, hyl, klynk, nys, pift, pust, snif, snork, snøft, sprut, spyt, støn, suk, vrinsk*

Islandsk: *geisp, fnæs, píp, skæl, snökt*

Norsk: *gisp, gjesp, host, hulk, pes, pip, pust, rap, slafs, smatt, snufs, snøft, spytt, stønn, sukk*

Svensk: *flämt, fniss, fnys, gäsp, morr, smack, spott, snyft, stön, suck, svälj*

Forekomst på billedet

Uden for taleboblerne er rodordene anbragt ved personer og ting på tegningen og optræder oftest i en anden grafisk udførelse end den der er brugt i taleboblerne, fx med versaler, og eventuelt i en tegnet overdimensioneret og koloreret version. En del af de rodord der optræder i talebobler, kan også findes på billedet uden for taleboblerne. Derudover kan følgende rodord i mit materiale forekomme på billedet (jf. figur 5-8):

Dansk: *bank, blink, brems, brøl, dask, dryp, drøn, dunk, fløjt, glip, gnav, grynt, hak, hop, hug, hvæs, klap, klik, klip, klir, knas, knips, knirk, krads, kvidr, kys, pib, prik, prust, ring, riv, rutsj, ryk, skrab, skrat, skrig, skvulp, slik, smask, smæk, snap, snit, snubl, snus, spark, sprøjt, stamp, svirp, tramp, trut*

Islandsk: *bank, hoff, rif, skell*

Norsk: *bank, dytt, fres, glefs, hogg, kakk, klikk, klink, klipp,*

klirr, knakk, knask, knekk, knips, knirk, krakk, kvekk, smask, smekk, snapp, spark, tygg

Svensk: *blink, brak, broms, dunk, flås, knack, ring, snörfl, sprut, stamp, studs, tjut, tugg, vissl, vrål*

Lyd og bevægelse

Nogle af rodordene rummer i deres betydningsindhold primært en forestilling om noget lydligt, andre rummer primært en forestilling om bevægelse. Og atter andre både det ene og det andet nogenlunde ligeligt fordelt:

	LYD	og/el.	BEVÆGELSE
I TALEBOBLE	suk snork	spyt host	gab
PÅ BILLEDET	knirk ring	brems dunk	glip ryk

Således bidrager rodordene til "lydsiden" sammen med replikkerne, og til "animationen" sammen med tegningerne. Men de er ikke i sig selv replikker, lige så lidt som de er tegninger.

Rodord som regibemærkninger

Tegneseriens tekstmasse kan ligesom traditionelle dramatekster fordeles på to hovedfunktioner. Den ene er replikfunktionen, dvs. det der rent faktisk siges eller lyder. Den anden er en slags fortællerfunktion, dvs. det der skal give læseren en forståelse af hvad der sker på billedet. Fortællerfunktionen varetages på to måder i tegneserierne. Der er de egentlige fortællerbemærkninger indsat i rammer på eller ved billederne, fx "Tre dage senere ...", "Imens ...", "Men ...". De svarer groft taget til dramateksternes inddeling i akter og scener. Men så er der også de inkorporerede bemærkninger som svarer til dramateksternes regibemærkninger, dvs. forfatterens anvisninger til aktionen, og det er her rodordene kommer ind. De rodord i tegneserierne som betegner bevægelse, hører naturligt til under denne regifunktion. Og brugen af parentes omkring rodord i replikkerne

peger i retning af at disse rodord også fungerer som regibemærkninger og altså ikke siges bogstaveligt af den talende. Der er god grund til at opfatte det sådan at når der i en replik står "(Gab!)", "(Hulk!)", "(Suk!)", er det ikke fordi personen siger ordene *gab*, *hulk*, *suk*, men fordi læseren skal vide at den pågældende gaber, hulker eller sukker, og evt. forestille sig de lyde og fagter den slags indbærer. Jeg mener at rodordene i tegneserierne bruges til at angive at en person eller en ting *gør* noget, at noget *sker*, og ikke at nogen eller noget *siger* rodordet. Rodordene fungerer som regibemærkninger, men afviger fra traditionelle regibemærkninger ved at have den form de har. I traditionelle dramatekster er regibemærkningerne ofte formet som sætninger, fx "Hun sukker", eller blot med en form af verbet, fx "sukker" eller "sukkende". I det ældste Anders And-blad jeg har (3. årgang, marts 1951), forekommer der faktisk en præsensform som regibemærkning; i Anders And's taleboble står der: "(*Brummer*) Fordømte krikke!".

Andre etfeltshelheder: infinitiver, lydord og udråbsord

Der er andre etfeltshelheder i tegneserierne som bidrager til lyd-siden og animationen på nogenlunde samme måde som rodordene. Det drejer sig dels om infinitivformer, dels om lydord og visse udråbsord. Hvordan de optræder, vises i det følgende. Først infinitiverne, som findes i de danske, norske og islandske versioner af Anders And-hæfterne, men ikke i de svenske og tyske. (Infinitiver forekommer dog i andre svenske tegneserier).

Infinitiver som regibemærkninger

Infinitiverne fungerer ligesom rodordene som regibemærkninger. De betegner heller ikke noget der siges, men noget der gøres eller sker. Også infinitivformen afviger fra de former der bruges i traditionelle regibemærkninger. Infinitiverne står "nøgne", uden infinitivmærket *at*. Infinitiverne kan ligeledes forekomme i talebobler i tilknytning til replikker og med parentes omkring samt som eneste ord i en taleboble. Men hyppigst finder man disse infinitiver uden for taleboblerne. Også infinitiverne efterfølges ofte af udråbstegn. Følgende infinitiver kan i mit materiale forekomme i talebobler:

Dansk: *gnaske, gumle, gurgle, jamre, klapre, knurre, mumle, ryste, spinde*

Islandsk: *naga, þefa*

Norsk: *boble, mumle*

En del af de infinitiver der optræder i talebobler, forekommer også på billedet uden for taleboblerne. Derudover kan følgende infinitiver i mit materiale forekomme på billedet:

Dansk: *boble, bruse, buldre, dreje, dryppe, hakke, kagle, klirre, knase, knirke, knitre, kradse, rasle, rumle, save, skramle, skumple, skurre, skælve, slubre, snerre, snuble, splintre, sprutte, syde, vende, vride*

Norsk: *gomle, klapre, knitre*

Ligesom rodordene kan infinitiverne betegne både lyd og bevægelse:

	LYD	og/el.	BEVÆGELSE
I TALEBOBLE	jamre spinde	klapre gnaske	gumle ryste
PÅ BILLEDET	knitre klirre	boble save	skælve dreje

I enkelte tilfælde optræder en infinitiv og det tilsvarende rodord sammen, fx *dryppe* og *dryp*, i andre enkelte tilfælde forekommer en infinitiv i én historie og den tilsvarende rodform i en anden, fx *knirke* og *knirk*.

Infinitiver i børnesprog

Infinitiverne har samme regifunktion i tegneserierne som rodordene, og afviger ligesom de fra traditionelle regibemærkninger i dramatekster. Men det er værd at bemærke at der faktisk i dansk er en tradition for at bruge infinitiver som en slags

regibemærkninger i andre sammenhænge, fx i børnelege. Visse lege er jo en slags skuespil, fx at lege med dukker, lege med biler, lege doktor eller fine damer. Når børn leger sådanne lege, benytter de sig spontant af infinitiver til at fortælle sig selv og legekammeraten hvad dukken, bilen eller doktoren gør, fx "danse, danse", "læsse, læsse af", "banke, banke på". Også fra sange og sanglege kender man en sådan brug af infinitiv, fx "Save, save brænde". Visse infinitivudtryk er også almindeligt brugt af voksne til nogenlunde samme formål, fx *tænke, tænke* og *hviske, tiske*. Sådant en brug af infinitiver forekommer i øvrigt også som replikker i mit danske og norske tegneseriemateriale. Denne traditionelle legeinfinitiv er stadig levende i dansk, men det er interessant at der i en nyere dansk børnesang er brugt rodformer og ikke infinitiver i omkvædet: "Hvæs, hvæs, riv, riv, riv, at være baggårdskat det er et hundeliv" (fra Kattejammerrock, 1976).

Lydord og rodord

Også lydord optræder på samme måde som rodordene, både i og uden for replikkerne, med udråbstegn efter og nogle få i parentes, men de fleste uden. Men i modsætning til rodordene og infinitiverne må man formode at lydordene skal illudere den faktiske lyd. De tjener derfor i princippet snarere som en art replikker end som regibemærkninger. Her er nogle eksempler på lydord i talebobler:

Dansk: *arrgh, atjuh, blobbl, blop, brr, glob, gok, gork, grr, gulp, hrrmpff, klank, kluk, krak, kronsj, mmm, plip, ptøj, sjup, slurp, uah, uak, ulp, vuf, wah, øf*

Islandsk: *brr, glúbb, gúpp*

Norsk: *brr, glogg, glubb, grr, kvakk, slurp, splutt*

Svensk: *blubb, bää, grr, grumf, vov*

Og her er nogle eksempler på lydord på billedet:

Dansk: *bang, boing, bom, bonk, bop, brrrak, bum, bzzz, båt, ding, donk, dut, dyt, flap, flaps, flop, flump, fuff, fzzz, gang, glop, glunk, glup, glurg, gong, gonk, grom, grouff, gung, hui, klak, klamp, klang, klank, klink, klonk, knak, knaks, krak, krasj, kratsj, krinsj, krisj, krok, kronk, kronsj, mjau, mjaur, muh, ping, plink, pluff, ratsj, risj, ritsj, rooww, rouvv, rouff, rrr, sjupp, skrihsj, slam, smak, smash, smok, spfft, splask, splat, splisk, svisj, tjonk, tuit, ump, visj, vov, vusj, whooo, zoom, zumm*

Islandsk: *bang, bonk, fúss, klonk, poff, súmm, urrg*

Norsk: *bang, bom, bong, fosjt, fupp, krakk, krasj, kræsj, krøsj, nøff, pang, plopp, poff, popp, skratsj, skrisj, skronss, snipp, spjong, splatt, svoosj, tok, visj, voff, vromm, vusj*

Svensk: *boom, dirr, klank, klatsch, kluck, krr, pang, slam*

Nogle af lydordene kan måske nok siges at rumme en forestilling om bevægelse, fx *gulp* om synkebevægelse, *krasj* om sammenstød og *vusj* om fart. Men det primære må være lydimitationen.

I nogle tilfælde optræder rodord som erstatning for lydord eller i en slags konkurrence med lydord. Det gælder fx angivelser af hvad dyr siger. En hunds ytringer kan i tegneserierne være angivet med lydordene *vov, vuf*, men også med rodordet *bjæf*. Tilsvarende med en gris: her findes både muligheden *øf* (lydord) og *grynt* (rodord). I *Språknytt* 1994/2 efterlyser Helene Uri et norsk lydord for hvad heste siger, og hun foreslår bl.a. *vrinsk-vrinsk*. Rodordet *vrinsk* er da også det hyppigst anvendte i tegneserierne som angivelse af hesteytringer, men der er dog også eksempler på lydimitationer, fx *iiiih*. Også infinitivformer kan optræde som lydordsersatninger ved dyrs ytringer, ved høns fx *kagle* ved siden af *gok, gork* og *kluk*.

I en del tilfælde er det vanskeligt at skelne skarpt mellem lydord og rodord. Det gælder navnlig for dem der kun optræder på billedet og ikke i replikkerne. For eksempel er *klask* og *plask* opført som lydord i Retskrivningsordbogen, men i vores

sammenhæng vil det måske være rimeligere at regne dem for rodord i lighed med fx *klir* og *knirk*. Vanskeligheden ligger jo især i at en stor del af rodordene har et vist onomatopoietisk islæt. Under alle omstændigheder er det vigtigt at notere sig at grænsen mellem visse rodord og lydord er noget flydende.

Udråbsord og rodord

Rodordenes tredje kollega er visse udråbsord. Et par ord som i Retskrivningsordbogen er klassificeret som udråbsord, optræder i tegneserierne på samme måde som rodordene, nemlig med parentes omkring og med udråbstegn efter. De findes i taleboblere knyttet til replikker: *puh* og *pyh*, men kan også forekomme på billedet, og da uden parentes: *haps*. Jeg går ud fra at *puh* og *pyh* udtales af personerne ligesom de lydord der forekommer i replikkerne, fx *hm* og *argh*. Der er også et vist lyd-element i *haps*, men forestillingen om en bestemt bevægelse eller handling er nok det væsentligste ved dette ord.

I nogle tilfælde optræder udråbsord side om side med rodord til at angive det samme, fx *pyh* sammen med rodordene *pust* og *støn*, og *ti-hi* sammen med *fnis*. Igen kan man notere sig at grænserne mellem rodordene og de andre etfeltshelheder er flydende, og ligeså grænserne mellem lydord og udråbsord.

Sammenfatning

Som det er vist, indgår rodordene i et helt sæt af etfeltshelheder som også omfatter verber i infinitiv, lydord og udråbsord. Alle fire etfeltshelheder bidrager til at kompensere for tegneseriernes mangel på lydside og animation. De supplerer replikkerne og tegningerne med hensyn til lyd og bevægelse i kraft af deres betydningsindhold af dels noget lydligt, dels noget bevægeligt. Det hører med til beskrivelsen af dem at de ofte forekommer med varierende stavemåder med flerdobling af vokaler og konsonanter til at angive langstrakte lyde, fx *bree-ems*, *hviin*, *bååt*, *r-rumle*, *rummle*. Og det bør også nævnes at de ofte forekommer gentaget, fx *BANK! BANK! BANK!*, eller i serier af ord med nogenlunde samme betydning, fx *RYSTE! SKÆLVE!*. Tegneseriernes brug af gentagelser knytter i øvrigt ligesom brugen af infinitiver en forbindelse til børns legesprog.

Hvis vi betragter tegneserieteksten som en dramatekst, er det muligt at fordele de fire etfeltshelheder på to forskellige funktioner, nemlig dels en replikfunktion omfattende det der faktisk og bogstaveligt lyder sådan som ordet, dels en regifunktion omfattende det der sker eller gøres. Lydordene og udråbsordene falder ind under replikfunktionen, mens infinitiverne og rodordene falder ind under regifunktionen. Fra børns traditionelle legesprog kendes en lignende regiagtig brug af infinitiver, mens brugen af rodord til sådanne formål er ny i dansk (men ikke i svensk).

Mht. formen falder de fire etfeltshelheder også i to forskellige kategorier: lydordene, udråbsordene og rodordene er udelukkende semantiske morfemer (idet jeg indtil videre ser bort fra et muligt nulmorfem for rodordenes vedkommende), mens infinitiverne jo også indeholder et grammatisk morfem.

Ordklasseovervejelser

Beskrivelsen af rodordenes forekomst i tegneserier viser at rodordene i høj grad ligner udtryksmidler sproget har i forvejen. Ligheden med lydord kan forklare hvorfor der ikke er ret mange der har lagt mærke til tegneseriernes brug af rodord. I beskrivelser af tegneseriesprog er det næsten altid det store forbrug af lydord der fokuseres på. I rodordenes lighed med eksisterende lydord og udråbsord ligger der også en forklaring på at rodordene så umærkeligt har fundet vej ind i dagligsproget som udråbsord. Men en egentlig løsning på problemet rodordenes ordklassetilørsforhold i dansk giver beskrivelsen ikke umiddelbart. Dog mener jeg at have vist at muligheden udråbsord ikke er nærliggende, med mindre udråbsordet skulle komme fra den skjulte forfatter eller instruktør. Denne betragtning gælder for alle de sprog beskrivelsen inddrager; rodordene bliver brugt på samme måde i danske, norske, svenske og islandske tegneserier: som regibemærkninger.

Tegneseriernes atypiske brug af verbalrødder som regibemærkninger er altså et fælles fænomen. Det må derfor være rimeligt at diskutere ordklassetilørsforholdet på et fælles (nordisk) grundlag, således at udelukkelse af en bestemt ordklassemulighed i ét af sprogene får virkning også for de andre. Det

indebærer at den danske mulighed verbalsubstantiv kan lades ude af betragtning når den tilsvarende mulighed ikke er fuldt til stede i svensk og islandsk. Det samme gælder muligheden imperativ (fra den skjulte forfatter eller instruktør). Den eneste fælles mulighed jeg kan få øje på, er at rodordene i tegneserierne er ikke-imperativiske verbale udtryk der tjener samme verbale formål som de infinitiver der optræder på samme regiagtige måde i tegneserierne, og som kendes i en lignende brug fra børns legesprog. I denne forbindelse må vi ikke glemme at Anders And er amerikaner.

Det amerikanske forlæg og de nordiske versioner

I det amerikanske forlæg finder vi den brug af effeltshelheder der er overtaget i de nordiske versioner: De varetager både replikfunktioner og regifunktioner. Også på engelsk er der tale om en utraditionel udformning af regibemærkninger. De amerikanske effeltshelheder rummer ligeledes forestillinger om både lyd og bevægelse, fx *chomp*, *crack*, *crash*, *crunch*, *gasp*, *gulp*, *hop*, *cough/koff*, *rip*, *sigh*, *smack*, *stomp* og *yawn*. Den amerikanske praksis på dette område hviler efter alt at dømme på en engelsksproget (mundtlig) tradition. Et klassisk eksempel på en lignende sprogbrug kan man finde i Shakespeares drama *Macbeth*. I II akt, 3. scene banker det på borgporten, og den berusede portvagt siger: "*Knock, knock, knock! Who's there in the name of Beelzebub?*".

De nævnte ord kan alle sammen være mindst tre forskellige ting: De kan enten være substantiver eller verber i imperativ ligesom på dansk, men de kan også være verber i infinitiv. På engelsk har de jo samme form. I de nordiske versioner er nogle af ordene overtaget som lydord, fx *krasj* og *kronsj* på dansk, *kræs* og *krøsj* på norsk. Andre af ordene er i dansk, norsk og islandsk overtaget som infinitiver, fx dansk og norsk *gumle* og *gomle*, islandsk *naga*. Svenskerne og tyskerne har i visse tilfælde omsat de amerikanske udtryk til substantiver, fx svensk *mummel*, tysk *Donner*. Og så er der alle de ord som jeg her har kaldt rodord. Hvorfor har de danske bearbejdere og oversættere valgt dem i stedet for lydord, udråbsord og infinitiver? Jeg tror at de først og fremmest har villet gengive den amerikanske teg-

neseriestil: Kort, larmende, fyndigt, hurtigt, flimrende som en film. Det gælder om at udtrykke action. Den specielle brug af rodord i de danske versioner af tegneserierne kan da ses som et udslag af den almindelige sproglige påvirkning fra amerikansk, og for så vidt som rodordene ækvivalerer med infinitiver, kan man sige at denne påvirkning går ind i det danske sprogs form-system. Som et kuriosum kan det nævnes at *knock*, *knock*, *knock* fra den før nævnte scene i Macbeth er oversat til *bum*, *bum*, *bum* i V. Østerbergs oversættelse (1928), men til *bang*, *bang*, *bang* i Johannes Sløks oversættelse fra 1976. Herfra er skridtet ikke stort til *bank*, *bank*, *bank*, og det skulle ikke undre mig om en ny oversættelse ville bruge rodordet *bank* i stedet for lydord som *bum* og *bang*!

"Die Mickymaussprache"

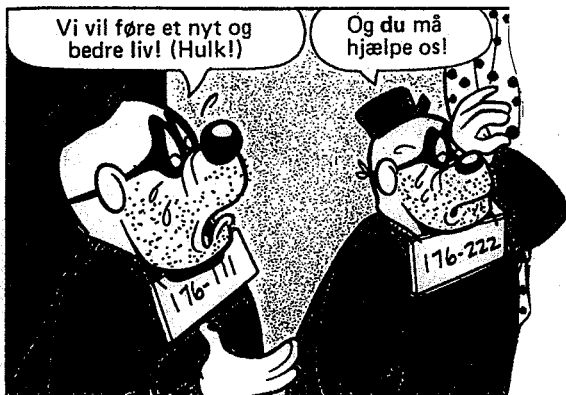
Tegneseriesprogets afsmitning på dagligsproget er omtalt i Dieter E. Zimmer: *Redens Arten. Über Trends und Tollheiten im neudeutschen Sprachgebrauch* (Haffmans Verlag, 1986). Zimmer karakteriserer fænomenet som "eine spassige neue Ausdrucksmöglichkeit" og udpeger den tyske oversætter af "Disney-Comics" Erika Fuchs som opfinder af fænomenet. Forklaringen går ud på at det tyske sprog ikke rummer så mange lydord som det amerikanske, og at Erika Fuchs efter eget udsagn "simpelt hen tog stammerne fra de forhåndenværende verber" for at afhjælpe denne mangel. Zimmer forklarer videre hvordan "die Mickymaussprache" skal forstås, nemlig som om der stod et *macht* foran verbalstammerne, og ikke som imperativ. Som eksempel anfører Zimmer *ächz!* af *ächzen* 'stønne, gispe'. *Ächz!* betyder ifølge Zimmer ikke "du sollst ächzen" og heller ikke "ich ächze", men "da mache ich ächz!" eller "da kann man nur ächz! machen". Zimmer siger videre: "Det er, med et begreb fra transformationsgrammatikken, den rene basis, som man ellers ikke finder i tysk, der jo markerer infinitiverne med endelsen -en".

Denne betydningsforklaring gælder altså brugen af disse udtryk i dagligsproget uden for tegneserierne og kan ikke i et og alt anvendes på brugen af rodordene i tegneserierne. Zimmer har efter min mening ret i at fx *Støn!* i tegneseriebrugen

hverken betyder "Du skal stønne!" eller "Jeg stønner". Men efter min mening er det talende jeg, eller rettere stønnende jeg, på disse steder i tegneserierne dækket af en slags fortæller. Efter min mening betyder *Støn!* enten "Han stønner" eller "Han udstøder et støn" eller evt. "Der stønnes" eller lignende. På tilsvarende måde betyder infinitiver som *spinde* eller *knurre* ved fx en kat "Katten spinder eller knurrer". For så vidt mener jeg altså ligesom Zimmer at rodordene bliver brugt til at angive at noget gøres eller sker, at der altså er tale om en særlig ikke-imperativisk verbalform. Som dansker kunne man da fristes til at betragte rodformen i denne anvendelse som en ny, amerikanskinspireret variant af infinitiv!

Efterskrift

Artiklen er en bearbejdelse af mit foredrag på de nordiske sprognævns årsmøde i Stockholm, september 1994. Jeg takker Erik Hansen for henvisningen til Dieter E. Zimmers bog, Birgitta Lindgren for supplerende oplysninger om sproget i svenske tegneserier og Gun-Britt Sundström for oplysninger om svenske gymnasieelevers slangagtige brug af rodord i 1960'erne.

Figur 1: (Hulk!)

Figur 2: Fnæs!

Figur 3: (Suck!)

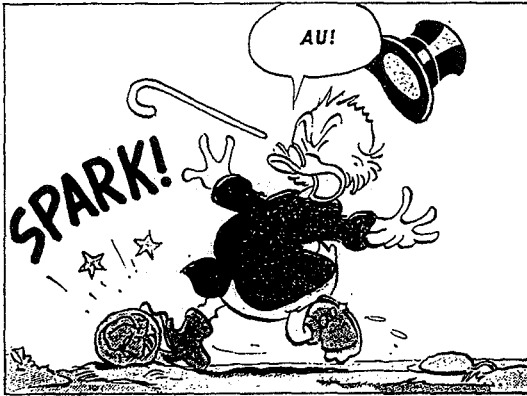

Figur 5: *DUNK! DUNK!*

Figur 6: *RIF!*

Figur 7: *SPARK!*

Figur 8: *SMACK! TUGG!*